

Gustav II Adolf: Tal inför riksdagen 1630

Talare

Gustav II Adolf
Sveriges kung

Plats

Riksdagen

Omständigheter

"Tillika ågde han förmågan att utan förberedelse, men ändå med klarhet och behag utveckla sina tankar, varande genom mildheten i stämman och åtbörder en nästan större talare än den store farfadern. Han har, sade man, övervunnit lika många med tungan som med svärdet." Så skrev Fryxell om Gustav II Adolf. Till skillnad från farfadern, Gustav Vasa, hade han också tränats från barnben att hålla tal enligt retorikens alla regler. Hans lärare var Johan Skytte som sedan donerade den ännu existerande professuren i politik och värtalighet vid universitetet i Uppsala.

Gustav II Adolfs mest berömda tal är det som han höll inför riksdagen 1630. Sverige hade då varit i oavbruten krig i mer än trettio år. Landet var utarmat och utmattat. 1629 sloöt man nämligen stillestånd med Polen. Men samtidigt beslöt Gustav II Adolf att Sverige skulle gå in i ett nytt och ännu större krig, mot kejsaren och de katolska makterna nere i Tyskland. Han visste att det skulle möta stort motstånd i landet. De extraskatter och de nya utskrivningar som kriget krävde måste också godkännas av en riksdag. Så sammankallade han en riksdag i Stockholm, läst sina betrodda män bearbeta vart och ett av stånden och samlade till sist alla på rikssalen där han själv höll ett stort tal.

I protokollet från 1630 års riksdag finns ett referat av talets inledning. Kungen har först väddjat till nyttan. Om bönderna accepterar den extraskatt det nya kriget kräver, får de behålla sina söner och draågar och slipper härjningar hemma. Kriget skulle bli en ren välsignelse för dem. Det var detta budskap som bondeståndets ledamöter skulle föra med sig hem till landsbygden, där hungern och oron var så stor. Till nyttans argument fogar kungen moralens. Deras trosfränder i Tyskland plågades svårt och förföljdes av katolikerna. Det var hans och svenskarnas heliga plikt att komma dem till undsättning.

Gustav Adolf var en oerhört skicklig talare. Därför hade han kunnat genomdriva sin vilja vid många riksdagar. Men denna gång var uppgiften svårare än någonsin, och därför tillgrip han en djärv taktik. Han började tala om sig själv och läst liksom människorna blicka in i hans innersta tankar och känslor – här börjar protokollet återge hans ord in extenso. Han hade många gånger riskerat sitt liv på slagfältet för Sveriges väl. Nu närmade sig slutet. Gustav Adolf visste också att talarens karaktär, ethos, kan ha större kraft att övertyga än alla kloka argument. Nu sade han sig vara beredd att offra sitt liv för fosterlandet. Vilken ynkedom om riksdagsmännen där hade protesterat mot några extraskatter!

Därefter vänder sig kungen till riksrådet och vart och ett av de fyra stånden. Här väddjar han verkligen till hoppet inför framtiden, som man ska i sådana tal, och utmanar noga vad de kan vinna av det kommande kriget. Men till varje löfte fogas också bestämda krav. Riksrådet måste bevara "enigheten" i landet och slå ner all opposition. Adelsmännen måste riskera liv och lem som officerare i de kommande krigstågen. Prästerna måste avstå från all kritik och fostra undersåtarna till lydnad mot överheten. Borgare och bönder måste arbeta med flit och betala kriget med sina skatter utan suckan. Och därmed ska alla vinna den största av belöningar, "det himmelska och oförgångliga hos Gud oss beredda livet och glädjen".

När 1800-talets historiker och diktare återgav Gustav Vasas och Gustav II Adolfs tal inför riksdagarna ville man inte se någon politisk kamp bakom, än mindre manipulation och utpressning. Talen fick tvärtom bevisa hur det förr fanns en djup och oömsesidig kärlek mellan kungamakten och folket i Sverige. Och detta exempel borde samtiden efterlikna i stället för att lyssna till de talare i riksdagen eller de tidningsmurvar som vägade kritisera den nådiga överheten.

Här följer den senare delen av Gustav II Adolfs tal 1630.

Och efter gemenligt ske pläger, att krukén bärs så länge till vatten att hon på sistone sönder går, så varder ock mig på sistone gångandes, att eftersom jag nu uti så många occasioner och farligheter för Sveriges rikets välfärd haver måst

utgjuta och låta mitt blod – dock allt här till genom Guds nådige beskydd till livet intet skadad – ock på sistone det låta måste. Dy vill jag före min avresa och nu denne gången hava eder samtligen här när- och frånvarandes Sveriges undersåtar och ständer Gud den allrahögsta till själ, liv och all välfärd allernådigtst befallt; önskandes att vi efter dette usle och mödosamme levernet efter Guds behag måtte finnas och möta varandra i det himmelska och oförgängeliga hos Gud oss beredda livet och glädjen. I synnerhet vill jag eder av ridderskapets råd den allsväldige Gud hava befallt: önskandes av allt hjärta att hos eder aldrig må tryta goda råd, så att i edert kall och rådsämbete måtte föresta, att Guds ära och hans helga ord och lära oförfalskat här må vara och bliva i vårt fädernesland hos oss och våre efterkommande, sedan att fred och enighet må grönska och florera och all ovilja, oenighet och uppror må borta bliva och förtages, och att aldrig hos eder måtte gode råd felas till fäderneslandets säkerhet, trygghet och fred; så ock på sistone att aldrig av eder efterkommande måtte felas, utan tillväxa sådane personer som riket och regementet kan vara till styrka, råtrådighet och assistence, det jag av allt mitt hjärta vill eder hava önskat uti denna min valediction.

I lika måtto vill jag eder av ridderskapet Gud den allrahögste hava innerligen befallt, önskandes att I uti edert manlige och ridderlige uppsåt vele continuera, så att I och edre efterkommande måtte bringa åter de gamle våre förfäders götiska och berömliga vitt utspridda odödeliga namn över hela världen, som nu en lång tid haver varit bortglömt, ja nästan av främmande föraktat, igen måtte uppkomma och sig förfriska, såframt de så härefter som de uti min varande regementstid sig hava manligen förhållit och oförtrutne haft ospart liv och blod, därmed I have låtit påskina eder vara av de framfarne göters ätt och efterkommande, som hava underlagt sig nästan hela världen och många konungariken sig underkuvat och många hundrade år regerat, ännu ytterligare för fäderneslandet uti krig velen bruka låta, därmed förvärvandes ett odödeligt namn, av konungar och regenter respekteras, ja ock med gods och gårdar beneficeras, så att de deres adeliga stånd med reputas måtte utföra; det vi dem härmed vele hava önskat och valedicerat.

Eder av det andliga ståndet vill jag härmed ock valedicera och förmant hava, att I beflite eder om enighet såsom ock förmana och tillhålla edre åhörare, vilkas hjärta I hava uti edert vald, till att vrida och vränga det vart eder lyster, att de äre deres överhet trogne och råtrådige och utgöra deres plikt med hörsamhet och godo, styrkandes dem till enighet och samdråktighet, och att de icke låte sig

förföra av en hop onda människor.

Och skole I icke allenast förmana och tillhålla dem därtill, utan I skole ock själve föregå dem med ostraffelig och oförargelig exempel, så att de icke allenast av eder lärdom och förmaning utan av edert leverne förhålle sig skickelige och rolige, och i synnerhet skole I för all ting vakta eder för högfärd, så att där utav icke försörakes något obestånd i riket, och i allo måtto beflita eder om all gudelighet, och vakta eder för parti: och alle tid så förestå eder åhörare vilkes hjärta I have uti edert vald och dem kunna regera, både till gott och ont, att de sig välvillegigen och roligen förhålle, och utgive till kronan och deres husbönder vad de helst pliktige äre. Det jag eder av hjärtat vill hava önskat.

Eder av borgerskapet vill jag ock hava önskat, att edre små käter måtte bliva store stenhus, eder små båter stora skepp och farkoster, och att oljan i eder kruker aldrig må tryta och felas, och det till en valediction. Den gemene man och allmogen vill jag ock hava önskat, att deres ängar måtte grönskas, deres åkrar bära hundradefallt, så att deres lador blive fulla, och att de i all ymnighet måtte tilltaga och växa, till att med glädje och utan suckan kunna utgöra deres plikt och rättigheter. Och i en summa vill jag eder samtligen och var i synnerhet hava Gud den allsmåktige till själ och liv allernådigst och gunsteligen hava befallt.

Källa

<div>occasioner eg. tillfällen, haär strider, drabbningar, dy förordensskull, ridderskapets råd haär avses riksrådet som skulle styra Sverige under kungens frånvaro på utländska krigsskådeplatser, florera groönska, blomstra, eder efterkommande genom särskilda privilegier var riksrådsplatserna och andra högre ämbeten förbehållna adeln, assistance hjälp, valediction avskedstal, gotiska myten om de gamla tappra och segerrika goterna som svenskarnas urfäder fick stor betydelse under stormaktsuden. beneficeras belönas genom förläningar från staten, reputas av franskans reputation, anseende, heder, rolige lugna, parti vid denna tid ett negativt begrepp, eftersom det innebaär att soändra sig från enigheten och kaämpa för rent egoistiska intressen.

Vår omständighetsbeskrivning är en omarbetad version av beskrivningen av talet i Ordet är en makt: svenska tal från Torgny lagman till Carl Bildt och Mona Sahlin: en antologi (1998) sammanställd av Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard.</div>

Taggar

1630, 1630-tal, Kungahuset, Man

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/gustav-ii-adolf>